

Historische Kring Losser (HKL)

De Historische Kring Losser zet zich sinds haar oprichting in 1969 in voor het behoud van het cultuur-historische erfgoed van de gemeente Losser (vooral van de dorpen Losser, Overdinkel en Glane), het vastleggen van informatie in publicaties en andere (audiovisuele) media en het organiseren van lezingen en exposities. Hierdoor blijft de kennis van het verleden actueel en wordt toegankelijk gemaakt voor een breed publiek.

Correspondentieadres:

Hogeweg 36

7582 CH Losser

Email: secretaris@historischekringlosser.nl

Website: www.historischekringlosser.nl

Bankrekening t.n.v. Historische Kring Losser

IBAN: NL 35 RABO 0337 3080 98

BIC: RABONL2U

Bestuur

Voorzitter

Thea Evers* Dr. Staringstraat 7 7582 BL Losser 053 5382613

Secretaris

Georg van Slageren* Hogeweg 36 7582 CH Losser 053 5382850

Penningmeester

Harry Dekkers Ludgeruslaan 12 7581 DD Losser 053 5387993

Leden

Peter Heerink Hogeweg 125 7582 CC Losser 053-5360520

Gerda Hogebrink Lutterstraat 55 7581 BT Losser 053 5381291

Andries Kuperus* Dr. L. de Bruijnstr. 12 7582 AA Losser 053 5383196

Chris Meekers Allemansweg 52 7582 HL Losser 053 7519669

Bennie Nijhof Kerkhofweg 195 7586 AD O'dinkel 053 5382778

Jack Scholtens* Heidehof 54 7581 VJ Losser 053 5385756

André van der Veer Willibrordlaan 38 7581 DT Losser 053 5383192

*) Redactie van Oet Dorp en Marke

Aangevuld met: Sietse Smit, Scholtinkstraat 54, 7581 GS Losser (053 538 6834)

Oet Dorp en Marke Losser

Wordt aan het eind van elk kwartaal toegezonden aan de leden van de HKL.

De jaarcontributie bedraagt € 15,00 (bij postverzending € 18,00) per jaar.

Overname (geheel of gedeeltelijk) en publicatie van artikelen is alleen toegestaan met toestemming van de redactie en bronvermelding.

ISSN: 1568-4711 (Oplage 850 ex.) (Druk: Drukkerij Jansen Losser)

Omslagfoto: Een blik, vanaf de Invalsweg, op de karakteristieke rode daken van de 'Knolswoningen' aan de gelijknamige straat in Overdinkel. (Foto Andries Kuperus). Zie het artikel van Bennie Nijhof op pag. 15.

Inhoudsopgave

Historische Kring Losser (HKL)	1
VAN HET BESTUUR	3
AGENDA.....	7
LUCAS BLOEMEN	8
<i>Mevr. A van Vondelen en Hennie Kok</i>	
TJIBBE KNOL DE 'KONING' VAN OVERDINKEL	15
<i>Bennie Nijhof</i>	
PAULTJE'S HERINNERINGEN (5).....	28
<i>Paul Bulters</i>	
MIEKE TEN BERGE – BOUWMAN	30
<i>Gerard Zuithof</i>	

Fotoverantwoording:

Tenzij anders vermeld zijn de foto's afkomstig uit het archief van de HKL.

VAN HET BESTUUR

Jaarvergadering 2015 en excursie naar Schüttorf

Op zondagmiddag 19 april hielden we onze jaarvergadering. De HKL is weliswaar een stichting maar brengt dan verslag uit over het afgelopen jaar. Een uitgebreid jaarverslag hebt u kunnen lezen in de vorige aflevering van Oet Dorp en Marke en dat verslag staat ook op onze website. Een kascommissie, bestaande uit Jaap ten Bolscher en Jeanne Peters had de boeken ingezien en alles in orde bevonden. De penningmeester kon dan ook met veel dank decharge worden verleend, zoals dat officieel heet.

Het was zoals gewoonlijk een korte vergadering en vervolgens brachten we een bezoek aan het Duitse stadje Schüttorf, vlak achter Bad Bentheim. 38 personen hadden zich aangemeld en het weer kon niet mooier, zonnig en overgoten en een lekker temperatuurtje.

Schüttorf is dus een stad(je), met stadsrechten uit 1295 en daarmee de oudste stad in de graafschap Bentheim. En daar is men trots op. In 1650 kwam de Nederlandse landschapsschilder Jacob van Ruisdael, die slot Bentheim diverse keren schilderde, ook naar Schüttorf en legde zijn impressie van de oostelijke stadszijde op het doek vast. Nog altijd wordt in vrijwel elke hoek van het stadje de geschiedenis zichtbaar en veel gebouwen staan onder monumentenzorg.

De groep werd in tweeën gesplitst en wij kregen een rondleiding door twee gidsen. De start was het laatgotische raadhuis uit de 15e eeuw, opgetrokken, hoe kan het daar anders, uit blokken Bentheimer zandsteen. De gids wees ons op een onopvallende ijzeren staaf, links naast de toegangsdeur. Deze staat bekend als de 'el van Schüttorf'. Deze el was de lengtemaat, waarmee door de autoriteiten gemeten werd, in de tijd, waarin het metrieke systeem nog onbekend was. Er werd op grote schaal linnen geweven en deze el was de verplichte maat, ook voor de buurgemeenten als Lingen, Rheine en Ochtrup. Het raadhuis brandde af op 3 april 1945. Een terugvliegende geallieerde bommenwerper liet nog een bom vallen, precies op het raadhuis. Er was toen niet veel meer over dan de oude gevel. Maar nu staat het weer fraai te pronken aan de Markt. In de kelder was de Stadgevangenis ondergebracht. Eén van de heren kreeg het gestreepte tenue aan omdat hij onder meer de stoep voor zijn huis niet geveegd had, aan de stadsbron de geit niet had gemolken en, dat was wel een mooie uitdrukking: 'weil sie einen zuviel über den Durst getrunken haben'.

Links naast de ingang, op ooghoogte in de muur 'de el van Schüttorf'. (Foto Andries Kuperus).

De stadsmuur, natuurlijk ook van Bentheimer zandsteen, was aanvankelijk tot tien meter hoog en één tot twee meter breed met slechts drie stadspoorten en een kleine toegangspoort. Zo'n 550 meter muur staat er nog, zij het meermalen onderbroken en vaak niet meer als zodanig te herkennen.

Het uitgesproken symbool van Schüttorf is de protestantse kerk, met een toren van 81 meter, de hoogste in de graafschap Bentheim. De toen r.k. kerk werd gebouwd tussen 1432 en 1535 en kwam na de Reformatie in protestantse handen. De stoelen in de kerk werden in 1851 cirkelvormig geplaatst, om de kansel en de opengeslagen Bijbel in het middelpunt te krijgen, conform de reformatorische geloofsopvatting. Een bijzonder gezicht, maar wel erg vol. Een aantal HKL-ers beklom de toren en zij werden beloond met een prachtig uitzicht naar alle kanten. Het komt niet vaak voor dat je kasteel Bentheim van bovenaf kan zien; een bijzonder gezicht. De katholieken bouwden in 1867 weer een eigen kerk in neogotische stijl, met daarin een fraai beschilderd zandstenen Madonnabeeld uit de 16e eeuw.

We besloten deze mooie middag met 'Kaffee und Kuchen' in het landelijke Arnolds Bauerncafé in Samern, gelegen tussen Schüttorf en Ohne.

Panorama van Schüttorf met het laatgotische raadhuis uit de 15e eeuw en de r.k. neogotische Mariakerk (1867). De foto werd gemaakt vanaf de hoge toren van de protestantse kerk door Andries Kuperus.

Contributieverhoging ja of nee?

Tijdens de jaarvergadering op zondagmiddag 19 april werd vanuit de zaal het opmerkelijke voorstel gedaan om de contributie volgend jaar 'licht' te verhogen. Een opmerkelijk voorstel, omdat leden van clubs meestal niet aandringen op contributieverhoging. Integendeel.

Het voorstel werd gemotiveerd door te wijzen op het geringe bedrag van de contributie (€ 15 per jaar; € 18 bij postverzending van Oet Dorp en Marke) en wat de HKL daar allemaal voor doet: 4 x per jaar een steeds beter wordend en ook mooier vorm gegeven tijdschrift, 5 x per seizoen een interessante lezing en zo nu en dan een gratis boek. Daarnaast zijn er allerlei andere activiteiten. Met die andere activiteiten treedt de HKL soms in de openbaarheid (Boekuitgaven, Open Monumentendag, Bevrijdingsconcert, Werkgroep Markestenen). Andere werkzaamheden vinden meer in stilte plaats (verzamelen, inventariseren en beschrijven van documentatie: foto's, boeken, krantenknipsels, bidprentjes en overige archiefstukken).

Tegen die motivering kan weinig ingebracht worden, het klopt allemaal als een bus. Toch heeft het bestuur natuurlijk niet direct ja gezegd tegen het voorstel. We hebben toegezegd 'ons er op te zullen beraden'. Dat 'beraad' hebben we inmiddels gevoerd en we zijn tot de conclusie gekomen dat we de contributie voorlopig laten zoals die nu is. Financieel gezien hebben we een verhoging niet echt nodig, omdat we door de ledengroei van de laatste jaren (200 leden erbij in 4 jaar!) ook een financiële groei hebben doorgeemaakt. Ook is de gemeentelijke subsidieregeling voor ons sinds enkele jaren sterk verbeterd. En een 'lichte' contributieverhoging levert ook absoluut gezien niet meer dan een relatief gering bedrag op. Bovendien vinden wij dat de hoogte van de contributie voor niemand een bezwaar moet zijn om 'lid' van de HKL te worden en te blijven.

Anders gezegd: wij hebben liever meer leden, die niet zoveel betalen dan minder leden, die wat meer betalen. Daarom blijft ons streven om nog meer mensen enthousiast te maken voor de HKL. Daarom zullen wij ook deze zomer weer met een boeken- en PR-kraam aanwezig zijn bij de Oldtimershow op het terrein van de Steenfabriek (zondag 21 juni), bij het Euregiofeest in Overdinkel (zaterdag 4 juli) en tijdens Brueghel (weekend van 13, 14, 15 en 16 augustus). Want wil je leden werven dan moet je de mensen bij wijze van spreken bij de 'lurven' kunnen pakken. Maar vooral moeten we het hebben van het enthousiasme van u, die nu al lid bent, want u kunt beter dan wie ook, bij degenen die nog geen lid zijn, onder de aandacht brengen wat de HKL voor u en voor Losser betekent.

SCHENKINGEN

De heer Wim Lormans uit Haaksbergen bracht ons een doos met bidprentjes, m.b.t. Losserse overledenen. De teller op de website staat al op 16.620. Mevrouw Marianne Poorthuis heeft ons toestemming gegeven om haar particuliere fotoalbums te scannen hetgeen veel nieuw materiaal heeft opgeleverd. Verder schonk ze een fietsplaatje 1940-1941.

Ook van de heer Albert Poorthuis uit Delden mochten we foto's scannen. Voor ons onbekende en prachtige foto's. Een mooie aanwinst.

Van Tonnie en Annie Breuker-Fleer uit Overdinkel ontvingen we enkele katholieke herinnerings-getuigschriften, boeken, foto's en bidprentjes.

Bij mevrouw Meijerink mochten we boeken ophalen over de geschiedenis van Losser en Twente, afkomstig van wijlen haar man Johan. Hartelijk dank aan allen.

AGENDA

Het is weliswaar nog heel ver weg en wij hopen dat u eerst van een mooie zomer kunt genieten, maar wij willen u toch nu al attenderen op onze avond van **19 oktober**. Dat wordt een heel bijzondere avond en het zou jammer zijn als u tegen die tijd zou zeggen: 'Had ik dat maar geweten'. Dus noteert u die datum alvast in uw agenda.

Op 19 oktober komt **Paul Glaser** vertellen over '**Tante Roosje**'. Het wordt een dubbel verhaal. Eerst het levensverhaal van zijn Joodse tante, aan het begin van de Tweede Wereldoorlog een levenslustige jonge vrouw, die letterlijk en figuurlijk dansend door het leven gaat. Haar Nederlandse man wordt NSB'er en na de Duitse inval wordt zij ingehaald door de anti-Joodse maatregelen van de bezetters. Door verraad uit 'eigen kring' wordt zij opgepakt en overleeft Westerbork, Vught en Auschwitz.

En dan Paul Glaser's eigen verhaal; het verhaal van een man, die op middelbare leeftijd ontdekt, dat hij niet het katholieke jongetje uit Maastricht is, zoals hij altijd heeft gedacht, maar dat zijn vader een Jood is en dat altijd voor hem verzwegen heeft en er ook niet over wil praten. Hoe hij hier door 'toevalligheden' achter komt. Hij heeft hierover een boek geschreven onder de titel 'Tante Roosje'. Het boek werd vertaald in zes talen. Als het een roman zou zijn, dan zou je zeggen: 'Dat bestaat niet, dat is verzonnen'. Maar het is echt! Onder de titel 'Dansen met de vijand' wordt er ook een theatervoorstelling van gemaakt, die begin 2016 te zien zal zijn.

Zijn lezing wordt geïllustreerd met veel foto's uit het leven van zijn tante en origineel filmmateriaal met geluid. Het is geen 'concentratiekampgeschiedenis' geworden, integendeel, die periode komt, hoe onbegrijpelijk en afschuwelijk ook, maar heel summier aan bod. Het is een indrukwekkend verhaal geworden, waarin ondanks alle tragiek, ook optimisme en fascinatie voor het leven doorklinkt.

Zoals altijd zien we u graag bij Hotel Smit; aanvang 20 uur.

Een stimulator voor de opkomst van de dagloners?

In 2015 wordt de 200-ste verjaardag herdacht van de Slag bij Waterloo. Hiermee kwam definitief een einde aan het tijdperk van Napoleon. De Franse tijd bracht ons niet alleen de eerste koning in de persoon van Lodewijk Napoleon, maar onder meer ook de eerste grondwet, het burgerlijk wetboek, de burgerlijke stand, achternamen en het kadaster. In dit artikel gaat het over de gevolgen van de dienstplicht, die toen ook werd ingevoerd. Dat de Franse tijd families in Twente en dus ook Losser niet onberoerd heeft gelaten, blijkt uit het onderstaande verhaal.

Inleiding

Lucas Bloemen was de oudste van een niet welgesteld boerengezin, dat een 'wönnerswoning' bewoonde bij de gewaarde boerderij Welpelo in het huidige Overdinkel. Vader Gerardus en moeder Griete Elferink hadden 5 kinderen en toen ze vrij kort na elkaar, zij in 1800 en hij in 1804, stierven moest Lucas, 18 jaar oud, voor het gezin zorgen. Levend in deze armoedige omstandigheden is het niet verwonderlijk dat Lucas zich opwierp om als remplaçant te gaan dienen in het Franse leger. Een remplaçant was een plaatsvervanger, die zich liet betalen om de dienstplicht van een ander te vervullen. Lucas had succes: hij sloot een contract met Gerrit Rijkerink uit Deurningen. Gerrit's zoon Albert, een dienstplichtige van het jaar 1810, had het ongunstige lage lotnummer 36 getrokken. (Wie een hoog nummer trok ontsprong voorlopig de dans; red.) In het contract was opgenomen dat Lucas uiteindelijk een bedrag zou krijgen van fl. 1.400, ongeveer 14 keer het jaarloon van een dagloner. Een enorme winst voor de remplaçant; een aderlating voor de familie Rijkerink. Dit verhaal gaat zowel over het uiteindelijke lot van Lucas, maar vooral hoe het beide families is vergaan.

Het contract

Gerrit Rijkerink, wiens zoon dus in het Franse leger zijn dienstplicht zou moeten vervullen, was een welgestelde landbouwer. In het 'Gerigt Oldenzaal' dat toentertijd het gehele platteland rond Oldenzaal omvatte en ruim 5000 inwoners telde, behoorde hij tot de twintig rijkste boeren.¹ Het contract met Lucas Bloemen luidde als volgt:

¹ Peronele Quotatie 1809, Gerigt Oldenzaal, 32e Classe verschuldigd jaarlijkse bedrag fl. 20.

Militaire inschrijving Klasse 1810². Voor ons de onderprefect van het Arrondissement Almelo van het Departement Mondingen van de IJssel verscheen, conform Artikel 317 van de Algemene Instructie van de Inschrijving, Albert Richerink dienstplichtige van de Klasse 1810 van het Kanton Oldenzaal, tonende het certificaat van recruitering waarop vermeld staat de goedkeuring van vervanging door een persoon genaamd Lucas Bloemen geboortig Losser Kanton Oldenzaal.

Gegevens:

Leeftijd: 25 jaar.

Lengte: 1 meter 76 centimeter.

Signalement: haren bruin, wenkbrauwen bruin, ogen helder blauw, voorhoofd plat, neus gewoon, mond gewoon, kin puntig, gezicht ovaal.

huidskleur gezond, speciale merktekens geen.

De volgende voorwaarden gelden:

Albert Richerink verplicht zich om fl. 1400 te betalen aan zijn vervanger alhoewel dit bedrag bewaard blijft bij Gerrit Richerink, de vader van Albert, totdat de vervanger op zeker moment kan aantonen dat hij geheel aan zijn verplichtingen heeft voldaan³. Tot dat moment verplicht de dienstplichtige zich het bedrag jaarlijks te verhogen met 3 procent. Mocht de vervanger overlijden dan vervalt het bedrag aan zijn directe nabestaanden. De hoogte van dat bedrag is dan gebaseerd op het aantal dienstjaren dat gekoppeld is aan zijn lotnummer. In het geval dat de vervanger zodanig gewond raakt in militaire dienst dat hij daarna niet in zijn levensbehoeften kan voorzien dan verplicht Gerrit Richerink zich om hem zijn leven lang bij zich op te nemen en te onderhouden mits hij gaat werken zo goed als mogelijk. Genoemde Gerrit Richerink verplicht zich nog aan de vervanger te betalen van het bedrag van 1400 gulden plus de rente aan de vervanger een bedrag van 25 gulden indien de laatste dat zou willen.

Verder waren aanwezig de landbouwers genaamd Gerrit Bovink en Hendrik Oldhuis wonende in het Kanton Oldenzaal verklarende te getuigen namens de vervanger betreffende de juiste uitvoering van de gestelde voorwaarden.

² Inventaria van de archieven van de kwartierstaat van Almelo (1807-1810) en de onderprefect van Almelo (1811-1810). RAO 21 Kwartierdorst en onderprefect Almelo INV. Nr 241 Titel: Akten van remplacement 1811 en 1812

³ Als hij zou deserteren dan zou Albert Richerink alsnog opgeroepen kunnen worden.

Tenslotte was ook aanwezig de genoemde Lucas Bloemen verklarende accoord te zijn om de dienstplichtige te gaan vervangen.

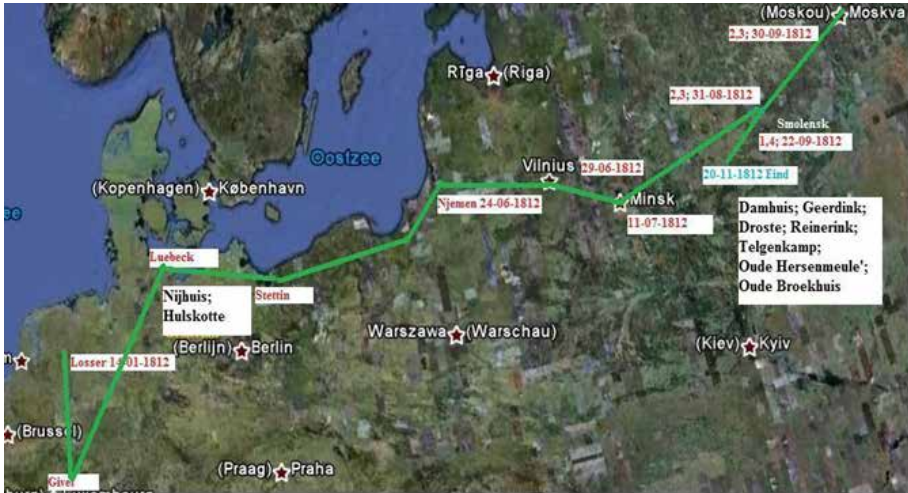
Opgemaakt te Almelo 29 Februari 1812 De onderprefect

De comparant heeft ons verklaard niet kunnende schrijven.

Het bedrag van fl. 1.400 was relatief hoog gezien het feit dat de veldtocht van Napoleon naar Rusland nog niet had plaatsgevonden. Na de nederlaag waren contracten boven fl. 2.000 geen zeldzaamheid meer. Bijzonder was ook dat er een voorwaarde was opgenomen dat, als Lucas ernstig gewond zou raken, Rijkering hem dan levenslang zou verzorgen. Deze eis komt in een 200-tal andere contracten niet voor. De resultaten waren dat Lucas werd opgenomen in het 33ste Regiment Lichte Infanterie en dat Albert Rijkering een gezin kon stichten. Albert huwde op 15 april 1813 met Harmina Frerink, weduwe van Gerrit Jan Droomhuis.

Het lot van Lucas Bloemen

Direct na de annexatie van het Koninkrijk Holland in 1810 door Napoleon, werd ook het beroepsleger geïntegreerd in het Franse leger. Een aantal regimenten bleef aanvankelijk in zijn geheel bestaan maar kreeg wel andere namen. Zo ook het Oud-Hollandsche 3de Regiment Jagers. Het werd omgedoopt tot het 33ste Regiment Lichte Infanterie. Even later, begin 1811, werd de dienstplicht ingevoerd wat er toe leidde, dat het 33ste Regiment aanzienlijke uitbreiding kreeg door opname van dienstplichtigen. Bijna 60 Twenteners, geboren rond 1790, werden begin 1812 in het regiment opgenomen. Een aantal van hen, een twaalftal, werd overgeplaatst naar het Regiment Belle-Isle. Tijdens de veldtocht naar Rusland bleef dat legeronderdeel als dekking van de aanvoerlijnen in Polen achter. Van hen is een aantal naar Twente teruggekeerd. Verder was er een zestal in hospitalen overleden en een aantal was gedeserteerd. De overige, een dertigtal, trok half juni Rusland binnen. Twee van de vier bataljons bereikten eind september Moskou maar moesten, eind oktober toen de stad in lichterlaaie stond, de terugtocht beginnen onder barre winterse omstandigheden. In Smolensk kwamen de bataljons weer samen, zij het dat ze al enorme verliezen hadden geleden door gevechten en de weersomstandigheden. Nadat de stad Smolensk was verlaten kwam het regiment op 18 november 1812 weer in gevecht met de Russen en werd totaal vernietigd.

De route van het 33ste regiment.

In totaal waren er 28 Twentenaren bij het eindgevecht betrokken. Een aantal is krijgsgevangen gemaakt, maar er zijn slechts 7 Nederlandse soldaten teruggekeerd, onder wie Gerardus Schoppen uit Oldenzaal. Anderen, onder wie Lucas Bloemen en de Oldenzalers Stephanus Willems, Frans Christiaan Wilhemi en Bernardus Monnik, zijn gevangen genomen, maar hebben daarna in de bittere omstandigheden hun leven moeten laten. Lucas Bloemen is, net als zovele Nederlandse jongens, op verschrikkelijke wijze omgekomen.

De terugtocht van het leger van Napoleon over de Berezina door Jan Hoynk van Papendrecht. De pontonbruggen zijn gebouwd door Hollandse pontoniers en de oevers werden bewaakt door een groot deel Hollandse soldaten. (Collectie Legermuseum)

Het leven in het thuisfront ging weliswaar gewoon door, maar wel in zeer kommervolle omstandigheden. De oorlogen en de blokkade van de havens had veel geld gekost. Erger nog, het nieuwe regime onder koning Willem I ging op dezelfde wijze verder. Wederom moesten er jonge mensen in dienst, wederom verzetten zij zich. Er waren rellen in Weerselo en Albergen. Kortom iedereen had de spaarcenten hard nodig. In die atmosfeer eisten de broers en zuster van Lucas Bloemen het geld op van de familie Rijkerink.

Afwikkeling van het contract

Een half jaar na het ondertekenen van het contract, op 25 september 1812, overleed vader Gerrit Rijkerink, 60 jaar oud. Enkele maanden later, 2 februari 1813, werd zijn weduwe Hendrika Essink bij de notaris Frederik Willem Karel Stork ontboden om zeker te stellen, dat het vervangingscontract gegarandeerd bleef en niet door het verdelen van de erfenis als sneeuw voor de zon zou verdwijnen. Als onderpand werd vastgelegd: vijf hectare grond, meubels, vee en granen.

Op 26 januari 1815 was het zover, twee broers van Lucas, Gerrit Jan en Joachim en de zus Grete eisten de realisering van het contract. Zoon Hermannus Rijkerink wilde eerst een bewijs dat Lucas omgekomen was. De familie Bloemen stelde dat 'ze bovendien reeds behoorlijken Getuigschriften in handen hadden, dat hij voor Smolensk gesneuveld was'. De enige Twentenaar die na die slag teruggekomen is, de Oldenzaler Gerardus Schoppen, kan wellicht de informant zijn geweest.

Rijkerink vond de verklaring niet voldoende maar stelde een tussenoplossing voor, die gebaseerd was op een vermindering van het geëiste bedrag van fl. 1.400, exclusief de rente. De beide partijen kwamen niet tot een vergelijk. Vrederechter Wessels adviseerde hen om naar de rechtbank te gaan. Zover kwam het niet, want op 18 februari 1815 werd de knoop doorgehakt onder auspiciën van notaris Stork. In een periode van 14 jaar zou het verschuldigde bedrag worden afgelost.

Tot 1825 verliepen de jaarlijkse betalingen vlekkeloos, maar de familie Rijkerink kwam toen in acute geldnood en kon het eerste deel van de resterende driehonderd gulden niet direct betalen. De Bloemens, Grete was inmiddels gehuwd met Willem Assink, alias Spijkers, en Gerrit Jan met Joanna Grote Beverborg, lieten het er niet bij zitten en vervoegden zich bij de procureur van de Almelose Rechtbank mr. P.A. Steenberg. Het resultaat was, dat op basis van de opbrengst van de roggeoogst en de verkoop van mobilia, de broers Hermannus Rijkerink en de vroegere dienstplichtige Albert Rijkerink, nu Groothuis genaamd, het resterende bedrag konden betalen. De familie Bloemen was dus in zijn geheel schadeloos gesteld.

De familie Bloemen

Het blijkt dat de familie Bloemen, mede door de ontvangsten van de familie Rijkierink niet slecht geboerd heeft. De oudste, Gerrit Jan, had al het voordeel dat hij niet in dienst hoefde vanwege broederdienst. Lucas had overigens zelf niet hoeven, omdat hij in 1786 was geboren, een jaar dat vrijgesteld was voor dienstplicht. Dezelfde Gerrit Jan trouwde in De Lutte in 1822 met Johanna Grote Beverborg en ging aanvankelijk in Overdinkel op de boerderij Elderink wonen en verhuisde daarna naar De Lutte en wel op het Riesthuis.

In het bevolkingsregister van 1828 staat vermeld, dat ze in dienst hadden Albert Frerikshuis een boerenknecht van 23 jaar, Gradus Brunink, een schaapherder van 14 jaar, Euphemia Oosterbroek, een boerenmeid van 25 jaar en Geertrui Reuver, een koehoedster van 14 jaar.

Bizar is dat Albert Frerikshuis, geboren op 29 maart 1806 als zoon van Gerrit Frerikshuis en Joanna Toeslag, hier de knecht is. Zijn broer Jan Hendrik, geboren 1792, had zich vrijgeloot maar was toch vervanger geworden voor zijn buurjongen Lucas Hengelman. Op zijn sterfbed in Hamburg zou Jan Hendrik gezegd hebben, dat Hengelman het geld aan de Rooms Katholieke Kerk moest overmaken.

Joachim Bloemen had het aanvankelijk moeilijk. Het nieuwe regime van koning Willem I had bedacht, dat de Nederlandse dienstplichtigen van de Napoleontische tijd in vreemde Franse krijgsdienst waren geweest. Iemand die vanaf 1814 ongunstig had geloot kon zich niet beroepen op het feit, dat een broer al gediend had in het Franse leger. Joachim moest dus in dienst en hij was één van de dienstplichtigen, die op 27 juni 1815 deserteerden uit het nachtkwartier te Ommen. Huwen was voor een deserteur verboden. Joachim trouwde in het geheim op 25 februari in Gronau met Maria van de Steele. Het echtpaar trok naar Sneek waar ze een logement bestierden. Margareta (Grete) Bloemen, die dus getrouwd was op 6 mei 1815 met Willem Assink, alias Spijkers, woonde eerst in Lonneker. Zij vestigden zich later als landbouwers in Lossen.

Samenvatting

Het bovenstaande verhaal geeft aan welke veranderingen veroorzaakt konden worden door de dienstplicht ten tijde van het Franse keizerrijk. Dagloners werden zelfstandige boeren of neringdoenden, terwijl rijke boeren in geldnood kwamen. Opmerkelijk is ook de daadkracht van de familie Bloemen om het geldbedrag te incasseren. Hun oudste broer had zijn leven daarvoor gegeven. De vraag is in hoeverre de meeste, meestal analfabeti-

sche nabestaanden dat ook gelukt zou zijn. De familie Frerikshuis was het klaarblijkelijk niet gelukt.

Mevr. A van Vondelen en Hennie Kok
Eerder verschenen in : 'n Hoesebreef', 2013, nr. 2 en 3.

Het gewaarde erve Welpelo in Overdinkel, waar Lucas Bloemen als oudste van het gezin woonde in een zogenoemde 'wönnerswoning'. Deze foto is natuurlijk van recentere datum.

Huis en erf worden al vermeld in het Schattingsregister van 1475 als Wespelo. In 1601 heet het Wypeloe en in 1602 Welpeloe.

In 1528 vermeld Anna van Nesselrade wedevrouwe van Herrn Diederick Kettler in een akte: 'Mijn erve ende gude genandt Welpeloe, gelegen bij des Twelenbecke in de kerspel to Losser...' Het Erve met schoapschot, turfschoppe, schoppe en bakhoes, had funderingsresten in de kelder van het huis, die duiden op de mogelijkheid van een watermolen. (Uit: Grondstukken en bewoners in de Marke Losser omstreeks 1832. Dl.3. Uitgave HKL).

(Foto Andries Kuperus)

TJIBBE KNOL DE 'KONING' VAN OVERDINKEL

Tjibbe Knol werd geboren in Steenwijkerwold op 28 oktober 1876. Hij groeide op in een groot gezin van 9 kinderen. Vader Dirk Knol en moeder Margje Huisman waren verbonden met het veen. Het waren zware tijden voor het gezin, maar dat gold toen voor veel bewoners van de kop van Overijssel. De jonge Tjibbe had al snel door dat in het veen niet te vinden was wat hij zocht en hij trok er op uit. Met zijn muzikale talent zwierf hij van kermis naar kermis in het oosten van het land. Op één van zijn tochten leerde hij in Enschede zijn grote liefde kennen: Engelina ten Bruggencate geboren op 8 mei 1880, dochter van Gerrit ten Bruggencate en Johanna Oldemaat. Het gezin Ten Bruggencate had 11 kinderen waarvan Engelina de op één na oudste was.

Samen trokken ze op en belandden ze in Gronau (Westfalen), waar ze ervoor kozen om zich een jaar te oriënteren op werken in de textiel fabrieken. Het stel had al snel door dat dit niet hun toekomst was en vestigde zich in 1900 in het Overdinkelse veld. In hetzelfde jaar op 6 november trouwde Tjibbe met zijn vier jaar jongere Engelina en gingen ze wonen aan de zandweg van Losser naar Gronau.

Links het eerste pand met de veranda waar Tjibbe en Engelina gingen wonen. Rechts de 'elf woningen' aan de zandweg van Losser naar Gronau. (Inkleuring Andries Kuperus).

Het was in 1900 allesbehalve rozengeur en maneschijn voor het jonge echtpaar. Bikkelen was het in een landschap van heide met slechte zandwegen, met aan de horizon de schoorstenen van de textielfabrieken over de grens. Het zijn deze textielfabrieken, die de trek van arbeiders uit de regio en uit verdere windstreken veroorzaakten, arbeiders die daar werk en inkomen zochten. Deze arbeiders gingen vlakbij de grens wonen en zo ontstond in het heidegebied in de Marke Losser een nieuw dorp, omringd door oude boerenerven. Deze erven vormden de oorsprong van eeuwenlange bewoning tussen het Dorp Losser en de grens met Duitsland. De boerenbevolking woonde al eeuwen langs de Rührenbergerbeek en langs de rivier de Dinkel.

Het begin in 1900

Behalve een biertapperij 'Smudde' (later Lits en inmiddels wooneenheden), waren er in 1900 in het nieuwe dorp nog geen voorzieningen om in de eerste levensbehoeften te voorzien. De bevolking was voor het dagelijks brood en de boodschappen aangewezen op de kernen van Losser en Gronau. Tjibbe bracht hierin verandering en begon op bescheiden schaal een winkel/bakkerij en een bierhuis. Deze werkzaamheden namen blijkbaar veel tijd in beslag voor het jonge gezin en daarom zochten ze een hulp in de huishouding.

Advertentie van 19-06-1901 in het Friesch Dagblad. Let op de naam: 'Losserscheveld'.

Op 15 april 1901 deed Knol een verzoek aan de gemeente Losser om hem toestemming te geven voor een biertapperij in zijn woonhuis en om in het klein 'sterken drank' te mogen schenken, zulks ook op zon- en bij feestdagen. (zie pag. 17) Bij besluit van 30 april 1901 no. 78 wordt hem hiervoor vergunning verleend voor de kamer, zaal en veranda van het huis wijk B no. 124

Oppervlak lokaliteit waarvoor vergunning is verleend: 1e noordwestelijke zaal opp. ± 112 m², 2e zuidwestelijke veranda opp. ± 21 m², 3e zuidwestelijke tuin opp. ± 36 m², 4e noordelijke tuin opp. ± 78 m². Op 30 april 1905 geeft Tjibbe Knol aan dat hij de vergunning voor het schenken van sterke drank wil handhaven en wordt de vergunning verlengd.

Losser, 15 April 1901. 11.55
1801

Heeren, Burgemeester en, Wethouder
der Gemeente Losser.

De ondergetekende Pijsbe Knol oud
24 Jaar, bierhuishouder, wonende te Losser
wijk B. 71. 124, neemt bij dezen de vrijheid
te kennis van U Ed. Achtbare te brengen
dat hij voornemens is in bovengenoemd
pinceel een tapperij op te richten.

Hij neemt daarom de vrijheid U Ed. Acht-
bare belieft te verracken hem vergunning
te willen verleenen om in bovengenoemd
pinceel sterke drank in het klein te ma-
ken verkoopen en wel in de Kamer, Saal,
langz het huis gelegen, varanda.

Zijn gezin bestaat uit hem zelf, zijne recht-
genootes Ingelina ten Bruggenate,
oud 20 Jaar, terwijl hij zijne tapperij
vake op Zons- en feestdagen, wenscht
geopend te hebben.

Losser d. 3
15 April 1901

P. welk doend?
Pijsbe Knol

De handgeschreven brief gericht aan B & W van Losser voor een vergunning voor het tappen van sterke drank in kleine hoeveelheden, die het begin in-
luidde van het Knol-imperium. (Gemeentearchief Losser).

Café Knol rond 1900.

De zaken gaan voor de wind en in 1906 zijn er al weer plannen voor het bouwen van twee woningen. In 1909 worden drie blokken van twee (6) woningen gerealiseerd op perceel K 1528 en twee blokken van twee (4) woningen op perceel K 1566.

In 1912 vraagt Tjibbe een wijziging van de drankvergunning aan, om voortaan in de noordwestelijke kamer van 44 m² te mogen schenken in verband met de nieuwbouw van een café en winkel. In februari 1913 ontwerpt architect H.E. Zeggelink een plan voor een café annex winkel; het café heeft twee ruimtes van 6 x 7 meter en een winkelruimte van 5 x 11 meter. In de bouwaanvraag wordt meteen de uitbreiding van de bakkerij/koffiebranderij meegenomen en ook het bouwen van een woonhuis (nu Hoofdstraat 155).

Wel te bedenken dat ook de bouwgrond werd verworven, een enorme investering, ook voor die tijd. Niet alleen het café wierp zijn vruchten af, maar ook de bakkerij/koffiebranderij floreerde, zodat uitbreiding van personeel nodig was.

Er werd per direct al een zelfstandig werkende bakkersknecht gevraagd in een advertentie in het Nieuwsblad van Friesland.

Vier jaar later in 1906, wordt weer per direct een bakkersknecht gevraagd loon fl. 5,00 per week.

In maart 1922 doet Knol met een aantal belanghebbenden een beroep op de gemeente Losser om aangesloten te worden op het elektriciteitsnet van de stad Gronau. De raad beslist echter negatief op het verzoek, zodat Overdinkel voorlopig verstoken blijft van elektra. Maar niet lang daarna, in 1926, werd Overdinkel aangesloten op het Losserse net.

Eerste Wereldoorlog 1914-1918

In de Eerste Wereldoorlog was Nederland neutraal. In het oorlogvoerende Duitsland was gebrek aan alles, maar ook in Nederland was schaarste. Aan de grens was grote bedrijvigheid; de smokkel tierde welig. Knol liet zich niet onbetuigd. Met smokkel en handel in margarine haalde hij de landelijke pers. (Zie volgende pagina).

Te koop: hotel, bioscoop en vier woningen

Het jaar 1919 gaf een verrassende wending. Plotseling biedt Tjibbe Knol een deel van zijn horeca, zijnde een hotel, café-restaurant en een in werking zijnde bioscoop alsmede vier woningen te koop aan. Er diende zich ofwel geen koper aan, of hij zal zich bedacht hebben. De verkoop ging niet door en Knol bleef Knol in Overdinkel.

Neem het voorbeeld Losser. Daar werden wagon.ladingen margarine, B. U. K. en lijnolie aangevoerd voor de zoogenaamde behoeften van slechts enkele honderden inwoners. Daar werd een bende van smokkelaars losgelaten, daar moet de korporaal de geleibijetten voor het vervoer van de gewraakte goederen eenvoudig maar raak geteekend hebben. Het ex-winkeliertje, toen plotseling geworden grossier Tjebbe Knol, ontving de wagon.ladingen en distribueerde den inhoud onder de gelukkige bezitters van geleibijetten. Deze laatsten, de eigenlijke smokkelaars, uit gebrek aan grondstoffen stopgezette fabrieken in het naburige Gronau, zij zorgden er voor, dat de genoemde artikelen over de grens kwamen.

Uit een artikel in de Nieuw Tilburgse Courant over het onderwerp 'grenzen'. Door de sluiting van de Gronause textiel fabrieken waren er genoeg smokkelaars te vinden.

Verloren aandelen

Knol zette het met handel en smokkel verdiende geld niet om in drank, zoals wel vaak voorkwam, maar ging zijn kapitaal beleggen in aandelen en vastgoed. Vastgoed was een waarde vaste belegging en aandelen waren in 1920 een lucratieve belegging. In die tijd had nog niemand in het Overdinkelseveld ooit van aandelen gehoord. Tjebbe verkeerde toen al in de betere kringen in Enschede en dat heeft hem geen windeieren gelegd.

TE KOOP!
 Een **HOTEL, CAFE-RESTAURANT**, met volledige inventaris, een in werking zijnde **BIOSCOOP** en **VIER WOONHUIZEN**. Alle gebouwen zijn nieuw en zeer solide gebouwd, gelegen aan een der hoofdstraten van een Duitse grensstad.
 Te bevragen bij **TJ. KNOL**, te Overdinkel, Losser. (78482)

Advertentie in het Algemeen Handelsblad d.d. 28-11-1919.

Tjibbe Knol omstreeks die tijd.

Deze advertentie werd geplaatst in het Algemeen Handelsblad van 31-11-1919. Hopelijk zijn de aandelen (niet) gevonden door iemand die de waarde kon inschatten. Dat was in die jaren immers alleen weggelegd voor de rijken.

VERLOREN
 op 30 Dec. tusschen Losser en Enschede twee Aandeelen Tjiboeni Tjipongpok Caoutchouc Mij. Nos. 343 en 610, twee Aandeelen Kali Bendo Cultuur Mij. Nos. 390 en 525, twee Aandeelen Koninkl. Ned. Stoomboot Mij. (oude booten) Nos. 5281 en 10006. (85895)
 Adres **TJ. KNOL**, Overdinkel.

Woningbouw

Tussen de Eerste en Tweede Wereldoorlog werd het onroerend goed uitgebreid. In 1924 is Knol voornemens om nog eens 42 woningen te bouwen. Het zijn er 44 geworden. Men had tijdens het uitmeten van de bouwkaavel kennelijk nog grond over op het perceel. Het zijn de woningen, gebouwd aan de huidige Tj. Knolstraat, gedeeltelijk Julianastraat en Kerkhofweg, in de volksmond de 'Knolwoningen in het Rooie dorp'. Verdeeld over Overdinkel had hij nu woningen aan de Tiekervenweg, Goormatenweg, Schoolstraat en Kerkhofweg. Ook een aantal kleine boerenhuizen aan de Invalsweg en de Rührenbergerweg behoorde tot zijn bezittingen. Verder nog landbouwgrond in het buitengebied, aan de Hoofdstraat, de Pastoor van Laakstraat en de Invalsweg.

Privé werd er ook het nodige ontwikkeld. Onder architectuur werd in 1924 de riante villa gebouwd aan de Hoofdstraat/hoek Tj. Knolstraat, nu bewoond door de Zusters (officieel Dochters van Onze Lieve Vrouw van het H. Hart). Vervolgens een villa voor zoon Gerrit aan de Hoofdstraat/hoek Ds. Pasmastraat en een woning voor Martin (Matje), ook aan de Hoofdstraat.

Villa Knol, waar nu de Zusters wonen.

Naast de villa van Gerrit werd een voor die tijd riant huis gebouwd (Hoofdstraat 134). Daar woonde in eerste instantie Willem van den Bos, het hoofd van de Christelijke school. Later woonde daar Jan Tiemes, van 1950 tot 1975 bedrijfsleider bij Gerrit Knol Woninginrichting. Hij werd als bedrijfsleider opgevolgd door Theo Geerligts, de huidige bewoner-eigenaar van de voormalige bedrijfswoning.

Huisjesmelker

Tjibbe Knol had talrijke woningen voor de verhuur in bezit. Deze huurwoningen waren gewild, zeker in tijden van woningnood. Hij maakte hier dan ook gretig gebruik van. Mensen die van hem huurden kregen te maken met gedwongen winkelnering, dat wil zeggen: klant moeten zijn in Knol's winkels. Berucht was het winkelboekje van Knol, waarin dagelijks de boodschappen werden genoteerd. Eén keer per week werd in de winkel de huur

betaald en de boodschappen afgerekend. Dat werd hem niet altijd in dank afgenomen en het kwam hem op kritiek te staan in het Socialistisch Dagblad 1930, in een artikel 'De parasiet van Losser'. In het artikel wordt beschreven, dat hij onder geen beding concurrentie dulde van huurders, die zelf in de voorkamer uit armoede een snoepwinkeltje begonnen. Hij kende dan geen pardon.

Een Overdinkelsche Huisjesmelker.

WERKLOOZEN, WORDT LID VAN HET W. A. C.

(Arcor 5) Een werkloos arbeider kocht bij de firma Tj. Knol een ledikant op afbetaling. Knol is tevens huisjesmelker. Toen moeder de vrouw, die voor de huishouding moet zorgen, geen gulden per week meer kon missen voor het ledikant, werd de huur verhoogd en moest f 4,25

per week worden betaald, terwijl de andere woningen f 3,60 huur per week doen. Men is tevens verplicht als men in een woning zit van Knol, om in dien winkel te gaan waar te halen die men noodig heeft. Gaat men niet in de winkel, is men b.v. lid van een coöperatie, dan moet men ook f 4,25 huur per week betalen. Bovengenoemde werklooze arbeider ontvangt f 12 steun per week, is gehuwd en vader van vijf kinderen. Kameraden van Overdinkel, boycot een dergelijke firma, die zoo optreedt tegen

Het gezin Tjibbe Knol – Engelina ten Bruggencate

Het echtpaar Knol had vier zonen: Dirk (1901-1916), Gerrit (1902-1972), Harm (1903-1968) en Martin. Gerrit en Martin waren de gedoodverfde opvolgers, zoon Dirk (gehandicapt) komt op 16 jarige leeftijd te overlijden. Harm heeft een studie succesvol weten te volbrengen op de Technische Universiteit Delft als civiel ingenieur.

Tjibbe de 'Koning' overleed op 16 januari 1939 in Overdinkel op 62-jarige leeftijd. Engelina ten Bruggencate overleefde haar man Tjibbe 32 jaar lang. Zij overleed op 5 december 1971 op 91-jarige leeftijd.

Na het overlijden van Tjibbe sr. werden de zaken waargenomen door moeder Knol en de zonen Gerrit en Martin (Matje). Er werd niet stil gezeten en de diverse zaken werden voortgezet. Gerrit werd in 1939 verantwoordelijk voor het café. Vreemd genoeg werd het café onderverhuurd aan Martin. Beheerders van het café waren achtereenvolgens Tinus Jissink (Foezel Tinus), Mina van de Berg-van de Weide en Jan Jonker. Tinus Jissink kwam in 1915 in dienst en was meer dan 45 jaar cafébeheerder. Hij is dan ook een begrip bij de oudere inwoners van Overdinkel, die menige borrel bij café Knol hebben gedronken. Vanuit heel Europa zijn brief- en vakantiekaarten

verstuurd met het adres 'Foezel Tinus Overdinkel Holland' en ze kwamen altijd op de plaats van bestemming aan.

*Tinus Jissink (Foezel Tinus)
met zijn kleinzoon Martin.*

Het café bood ook onderdak aan vele verenigingen o.a. Biljartvereniging 'De Knol', muziekvereniging De Eendracht (nu Grenslandkapel Overdinkel) en W.I.K. Toeneelvereniging (Willen Is Kunnen).

Gerrit Knol zwaaide de scepter over de woninginrichting en manufacturenzaak en Martin beheerde de kruidenierswinkel en drankenhandel.

Gelijktijdig met Tinus Jissink kwam in 1915 Dina Beckmann in dienst, geboren op een boerderij in de buurtschap Bardel over de Duitse grens. Zij was de huisnaaister die allerhande naaiklussen verrichte, van gordijnen op maat maken tot het naaien van trouwjaponnen en trouwpakken. Menig Overdinkels bruidje is getrouwd in een bruidsjurk, die gemaakt is door Dina. Na het overlijden van Tjibbe in 1939 werd ze huisgenote van mevrouw Knol in de villa aan de Hoofdstraat en bleef dat tot op hoge leeftijd. In 1975 kwam ze ongelukkig ten val, dusdanig dat ze niet meer zelfstandig kon wonen en ging ze terug naar haar familie in de Bardel.

De Firma Knol verhandelde alles wat er in een dorp nodig was van spijkers tot klompen en haarden en kachels. Uit dit briefhoofd valt op te maken hoe groot het assortiment in die jaren was.

Sociale kanten

Knol was correct en zakelijk. Bekend was ook dat hij niet voorbij ging aan de wensen van de bevolking. De bouwgrond waarop de Christelijke school is gebouwd is door hem geschonken voor een symbolisch bedrag van fl. 1,00.

Mensen in hoge nood deden vaak geen vergeefs beroep op de familie. Een van de voorbeelden is een groot gezin waarvan de vader invalide was en die de huur niet op tijd kon betalen. Deze man gaf het aan bij Tjibbe Knol himself. Het antwoord was 'niets mee te maken vrijdag betaal je de huur'. Knol hield dit in de gaten en de huur werd afgedragen in de winkel op de gebruikelijke vrijdag, zodat alles normaal leek voor het winkelpersoneel. Knol ving na het betalen de invalide vader op en gaf de huur van die week terug. Het mocht voor hem niet ten koste gaan van de kinderen en zijn personeel mocht het blijkbaar niet weten.

Men zegt dat Tjibbe Knol in 1925 al miljonair was. In dat jaar waren Tjibbe en Angelina 25 jaar getrouwd. Op de trouwdag was de hele bevolking van het dorp uitgenodigd om dit met hen te vieren. De hele dag was het café open en de mensen hadden feest. Arbeiders hadden het niet zo breed, dus gratis drank werd wel op prijs gesteld.

Tweede Wereldoorlog 1940 - 1945

Tijdens de Tweede Wereldoorlog liepen de zaken door. Er werd handel gedreven met de bezetters en dat gebeurde veelal niet in het nadeel van de inwoners van Overdinkel. Om de Duitsers te vlijen werd er een gift gedaan van fl. 50,00 voor de Winterhulp (een nationaalsocialistische organisatie

opgericht door Rijkscommissaris Seys Inquart). Deze gift stond vermeld in de Provinciale Overijsselse en Zwolse Courant op 22-03-1941. Men hield zich aan de 'kookant', men stelde zich neutraal op, niet voor en niet tegen de bezetters. Na de oorlog werd het normale leven weer opgepakt en de zaken gingen gewoon door. Al in 1946 werd er een beroep gedaan op de firma Knol om soldaten van de Grenswacht in te kwartieren. Men wist zich weer te schikken in het normale dagelijkse leven.

BIJLAGE DER REKENING Nr. 1204

GEMEENTE LOSSER

BEVEL TOT BETALING

Nr. 197
 Dienstjaar 19 46

De ONTVANGER zal betalen aan Wed. G. Knol
te Overdinkel.

wegens vergoeding voor inhuurartiering van
leden van de grenswacht voor het tijd-
vak van 26 Januari tot en met 22 Febru-
ari 1946

Volgnummer van
 de begrooting 353.

Zegge 5,20

de som van vijf gulden en twintig
Cent.

Kasboek nr. 258

19 maart 1946.

Burgemeester en Wethouders,

VOLDAAN,

den 21 aangetekend olijf

W. H. Burgemeester
 wond.

J. S. Welhuis Wethouder

12800
 (12800)

Na de Tweede Wereldoorlog

In 1950 werd Jan Tiemes aangezocht om in dienst te komen van de firma. Jan had al de nodige ervaring opgedaan in de stoffeerderij van zijn oom Tiemen ter Horst aan de Kerkhofweg/Schoolstraat in Overdinkel en ook in Losser in de winkel van Pit-Donker. In de periode van Jan verkocht men ook kachels en haarden in een ruimte naast het café. In het naastgelegen pand werd links de herenconfectie, damesconfectie en courante textiel verkocht en rechts furnituren en schoenen. De bovenverdieping was bereikbaar via een trap midden in de winkel. Hier was de meubelafdeling, met een opening naar de verdieping van de slijterij en de kinderafdeling. De zaken gingen goed. Inmiddels diende zich een opvolger aan in de persoon van de jonge Tjibbe, zoon van Gerrit en Dinie Boll. Tjibbe jr. was een geziene persoon in het sociale leven en hij zette zich in voor diverse verenigingen. Hij wilde omgaan met de mensen en wat betekenen voor de bevolking van Losser en Overdinkel. Hij doorbrak daarmee een traditie in de familie. Carnaval was zijn passie. Hij was voortvarend en had grootse plannen om ook een zaak in Losser te vestigen in de flat aan de Sint Maartenstraat, tegenover de r.k. kerk. Het mocht niet zover komen. Het noodlot sloeg toe en Tjibbe jr. werd getroffen door een hersentumor. In augustus 1965 werd hij geopereerd in Groningen, maar al snel bleek dat de tumor noodlottig was.

Er kwamen andere tijden en in zakelijk opzicht moest men vervolgens de activiteiten inperken. Jan Tiemes en Gerrit Knol waren het erover eens dat men verder moest gaan met de meubelzaak en dat alle overige zaken moesten worden opgeheven. Zo gezegd zo gedaan. Men kon zich nu beter concentreren op één product.

De drankenhandel en de kruidenierszaak, die werd bestierd door Martin Knol, werd in de jaren zestig afgebouwd bij gebrek aan opvolging en alles ging over naar Kroon supermarkten, een onderdeel van de Sperweggroep. Tot 1975 bleef Jan Tiemes in dienst van de firma Knol. Karel, een broer van Tjibbe jr. was ook in de zaak gehaald. Hij koos voor een hoger segment in de meubelbranche en opende tevens een zaak in Enschede. Jan Tiemes zag dat niet zitten en verhuisde naar Emmen. Hij werd opgevolgd door Theo Geerlig.

De keuze van Karel bleek toch niet de juiste en dat leidde in de tachtiger jaren van de vorige eeuw tot de ondergang van het Knol-imperium in Overdinkel.

Bennie Nijhof

PAULTJE'S HERINNERINGEN (5)

Paultje met zijn zusjes.

BETSIË

Tegenover ons huis stond in mijn jeugd jaren het afgrijselijke gebouw van de ABTB, de Boerenbond. Opslag van allerlei meel, granen en koren zorgde ervoor dat er hier altijd een feestmaal te vinden was voor allerlei ongedierte. Ons huis werd daarbij door de diertjes als een prachtig filiaal beschouwd. In onze keukenkastjes stonden dan ook diverse vallen opgesteld en als het stil was in huis hoorde je regelmatig de klep dichtslaan. Als mijn vader het kastje opende was het spannend wat er deze keer in de val was gelokt. Weer een aanvaller op ons kostbare voedsel minder. Door de slechte staat van onderhoud en de vele gaten in de buitenmuren was het echter dweilen met de kraan open en de diertjes renden ongestoord in en uit.

De ABTB zorgde, door het vele stof van de meelproducten dat vrijkwam, voor veel overlast voor de omwonenden, maar ook de aanblik van de dorpskern werd er door het foeilelijke gebouw niet beter van. Gelukkig werd het in de jaren zeventig afgebroken en vervangen door het parkeerterrein De Langenkamp. Langs de hoge blinde muur van de ABTB liep aan de oostkant parallel de Driehoekstraat, een ongeveer 100 meter lang verbindingsstraatje voor fietsers en voetgangers tussen de dorpskern en het gebied De Esch in Losser-Zuid richting textiel fabriek Van Heek. Door de Lossernaren steevast 'De Nes' genoemd.

Vanaf de dorpskern gezien begon de Driehoekstraat bij de smederij van Popp'n-Gerard (Gerard Nijmeijer), op de huidige locatie van drogisterij Etos aan de Langenkamp, en liep verder langs de panden van Willem Koller, die over magnetische gaven zei te beschikken, het gemeentelijk huisvestingsbureau waar de heer Hilberink de scepter zwaaide en ons huis: Driehoekstraat nummer 7. Iets verderop stonden aan de linkerkant, op de plaats van de huidige ABN/AMRO Bank aan de Langenkamp, het witte woonhuis van kleermaker Niek van de Maarel en ook de Huishoudschool.

De Driehoekstraat werd veel gebruikt en, omdat Losser toen nog heel klein

was, over het algemeen door dezelfde mensen. Maar ook door de meisjes van de Huishoudschool, die er hun lessen volgden. Als ik als zesjarige buiten bij ons huis aan het spelen was in mijn korte manchester broekje, kwamen de Losserse meisjes op hun fiets voorbij. Eentje daarvan altijd in haar 'uppie' en trok daarmee mijn aandacht. Gekleed in kleurige blouse en wijde rok op een voor haar veel te grote 'oma-fiets' en met een dikke schooltas achterop. Kort blond haar en met een glimlach, die diepe indruk op mij maakte. Wat een aardig meisje. Wel minstens een keer zo oud toen, maar ik was als zesjarig knaapje verliefd. Ik wilde met haar trouwen, dat stond vast. Ik zorgde ervoor, dat ik buiten was als de Huishoudschool begon. En als zij bij Popp'n-Gerard de Driehoekstraat in kwam fietsen stond ik, dat helblonde kleine jochie in zijn manchester broekje, met de bal onder de arm naar haar te kijken. Als zij mij passeerde en glimlachte was mijn hele dag weer goed. In de vakantieperiodes miste ik haar lach, haar genegenheid.

Hoe weet ik niet meer, maar op de een of andere manier kwam ik later te weten hoe zij heette: Betsie Kuperus. Zij woonde aan de Vicarystraat of ergens daar in de buurt. Betsie zal nu nog steeds niet weten hoeveel indruk zij op Paultje, dat kleine blonde ventje in zijn manchester broekje heeft gemaakt. Ik heb haar nooit weer teruggezien en van trouwen met haar is dus nooit wat gekomen.

Paul Bulters

De huishoudschool, waar Paul Bulters zulke goede herinneringen aan heeft, hier van de achterkant gezien, stond aan de huidige Langenkamp. In de volksmond was dit de 'Lange School'. Het gebouw werd afgebroken ten behoeve van de nieuwbouwplannen op 't Zijland.

MIEKE TEN BERGE – BOUWMAN

De afgelopen jaren sprak de heer Gerard Zuithof met bejaarde mensen over hun leven in Losser, voor 'Het Drieluik', het bewonersblad van de Leurinkhof, St. Maartens- Stede en Oldenhove. Het verhaal dat u hierna kunt lezen gaat over Mieke ten Berge - Bouwman, bij veel Lossernaren bekend als de vrouw van bakker Ten Berge, de voormalige 'Dorpsbakker' aan de Gronausestraat (tegenover slagerij Hogebrink). Zij overleed op 4 - 11 - 2007.

Mieke werd in 1925 geboren in Gronau. Omdat de familie toen vrij snel naar Overdinkel ging verhuizen, ging ze daar naar de bewaarschool, zoals de kleuterschool toen nog heette. Vervolgens werd het heil in Glanerbrug gezocht waar ze tot aan haar trouwen bleef wonen.

Na de lagere school ging ze naar een textiel fabriek om daar het 'drollen' te leren van Femie Gervink, de vrouw van Bets Roring.

'In de oorlog moesten we naar Gronau om daar hetzelfde werk te gaan doen. Maar ik schaam me er niet voor dat ik in de fabriek gewerkt hebt', zegt ze strijdlustig. 'Ik voel mij niets minder'.

'Op 14 oktober 2005 ben ik hier komen wonen en ik vind het hartstikke leuk', vertelt ze met stralende ogen. 'Ik kan hier mooi naar buiten kijken en mijn kinderen zeggen steeds "onze moeder kent iedereen". De indeling is mooi, het is iets groter dan mijn vorige woning en het is lekker warm hier. Alles is op de begane grond en ik hoef geen trappen meer te lopen.

De mensen hier zijn erg vriendelijk en ik krijg heel veel bezoek van familie en kennissen'.

'Mijn man Hendrik en ik hadden hier in Losser een kruidenierswinkel met bakkerij en hadden op de voorgevel staan "De Dorpsbakker" '.

In het boek van de Historische Kring Losser is een mooie foto geplaatst waarop zij in de winkel staat. (zie pag. 32)

'We moesten hard werken, dag en nacht klaar staan, maar we deden het graag. De slaapkamer was naast de bakkerij en als Hendrik dan mijn hulp nodig had in de nacht, klopte hij op de muur en dan hielp ik hem een uurtje en dan kon hij weer verder.

Vervolgens bezorgde hij overdag de boodschappen en brood bij de klanten in Losser en Overdinkel. Zoals dat toen de gewoonte was werd bij de vaste klanten alles opgeschreven in een boekje en een maal in de week moest er afgerekend worden.

We hebben aardig wat broden gebakken en zouden het zo weer kunnen doen als dit lichamelijk mogelijk zou zijn.

We hebben vijf kinderen, vier jongens en een meisje. Ze hebben allemaal een goede baan en zijn heel goed voor mij.

Ik heb elf kleinkinderen, de oudste is eenentwintig en de jongste is een jaar. We hebben ook negen jaar in Overdinkel gewoond en hadden daar fijne burens. Hendrik kreeg toen een tumor in zijn hoofd. Na de operatie bleek dat het voor een groot percentage mis was gegaan.

Na twee jaar moest hij naar het verpleeghuis toe. Ik ben destijds weer naar Losser verhuisd omdat de afstand per fiets, dagelijks naar het verpleeghuis, toch bezwaarlijk begon te worden.

Wonende in de Van Blanken - flat kon ik elke dag meerdere keren naar hem toe. We hadden de bruiloft al besteld voor het veertigjarig huwelijksfeest toen hij een epileptische aanval kreeg en het feest niet door kon gaan. We waren bijna vijfenvieftig jaar getrouwd toen hij overleed.

De flat aan de Oldenzaalsestraat lag aan de achterkant met als voordeel dat er niet zoveel lawaai binnenkwam. Ik had bovendien uitzicht op de tuin van de burens die er altijd prachtig bij lag.

Mijn zus Annie woonde daar ook en we deden alles samen. Het was dan ook een grote klap voor mij toen zij overleed.

Doordat mijn gezondheid achteruit ging en ik meerdere malen in het ziekenhuis heb gelegen kon ik daar niet blijven wonen en ben dan ook heel erg blij dat ik hier mijn plekje heb gevonden'.

Er hangen drie D schilderijen aan de muur waarop planten, bloemen en een prachtig landhuis te zien zijn. Trots zegt ze: 'Dat heb ik zelf gemaakt.

Mooie poppen maken deed ik ook maar dat doe ik niet meer'.

Ze haalde een gebreid exemplaar tevoorschijn van Roodkapje. Maar toen ze deze omdraaide en het rokje omlaag deed, kwam er een andere kleur en grootmoeder tevoorschijn.

'Ik wil nu beginnen met aquarelleren, dat lijkt mij leuk. Ik moet alleen nog zien waar ik dat kan leren' opperde ze vol goede moed.

'Samen met mijn dochter en haar gezin ben ik voor het eerst een keer op vakantie met een vliegtuig naar de Canarische eilanden geweest, wat een hele belevenis was. Ook ben ik meerdere keren met de Zonnebloem op reis geweest, o.a. naar kopermijnen in Duitsland. We gingen er met een trein doorheen. Je moest er een helm opzetten en dikke kleren aantrekken want het was er behoorlijk koud.

De reizen met de Zonnebloem waren altijd erg gezellig.

Als ik nu jong zou zijn zou ik weer hetzelfde doen, ik heb nergens spijt van'.

Tot slot gaf ze mij het ontroerend gedichtje mee dat u hieronder vindt.

Gerard Zuithof

Een herinnering

Als ik de kinderen van mij zie worden mijn ogen wel eens nat.
Dan denk ik aan heel veel jaren terug toen ik ze zelf nog bezat.

Maar mijn kinderen groeiden snel en vlogen uit.
Vier zonen zochten zich een lieve bruid.

Mijn dochter ook ik wist waarom,
kreeg een lieve bruidegom.

Ik ben nu alleen maar goed beloond,
want zij weten nog altijd waar grootmama woont.

Mieke ten Berge - Bouwmann (1925 – 2007), zoals zij staat afgebeeld in 'Het meisje in de Froenstraat... en andere Lossernaren'. Een uitgave van de HKL uit 2005. (Foto Norbert Klein)